

НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННЮ СТУДЕНТІВ ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Постановка проблеми. У контексті глобалізації суспільства і входження України до світової спільноти особливої актуальності набуває виконання вищими навчальними закладами замовлення суспільства на спеціалістів, спроможних ефективно спілкуватися в умовах іншомовного культурного середовища. Серед основних вимог щодо мовної освіти у вищому технічному навчальному закладі є опанування такого виду іншомовної мовленнєвої діяльності як діалогічна форма спілкування. Формування навичок іншомовного мовлення відбувається під час засвоєння цілеспрямованої діяльності. Таким чином, дія стає автоматизованою і зосереджує увагу викладача і студента на відповідному мовному явищі. Робота розпочинається з усвідомлення студентом мовного правила. Щоб спрямувати навичку, потрібне тривале тренування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Учені-методисти за останні півстоліття зробили чимало для реалізації принципу комунікативної спрямованості навчання іноземних мов, надання йому максимальної відповідності реальному процесу спілкування. Ця проблема цікавила науково-методичні колективи різних країн: Г. Уїдоусан та У. Литлвуд, Г.Е. Піфо, Ю.І. Пассов. На думку останнього, в педагогічній технології з навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою розрізняються такі етапи:

1. Підготовчий, який містить теоретичне пояснення й формулювання практичної мети експериментального дослідження, що стимулює розвиток комунікації іноземною мовою в майбутніх фахівців.

2. Другий етап пов'язаний з практичним використанням тренувального блоку експериментальних комунікативних вправ і завдань "Іноземна для професійного спілкування", який забезпечує формування навичок комунікативного професійно-орієнтованого спілкування іноземною мовою.

3. Етап підсумкового обговорення. Викладач звертається до студентів, нагадує їм мету експерименту, практичні завдання його учасників і пропонує поділитися своїми враженнями та проаналізувати власні дії.

Проблему специфіки викладання іноземної мови у вищому навчальному закладі немовного профілю досліджували Є. Агаркова, М. Аріян, І. Берман, О. Тарнопольський. Основна мета комунікативного викладання – "...навчити студентів вирішувати типові ситуації в актуальних для себе сферах спілкування" (А.Р. Арутюнов), тому така підготовка передбачає формування необхідної комунікативної спроможності у сферах професійного та ситуативного спілкування в усній і письмовій формах, зокрема вміння спілкуватися з іноземними колегами, вивчати іншомовну документацію, працювати з іноземними джерелами інформації. Тому професійна компетентність майбутнього фахівця передбачає не тільки ґрунтовні знання граматики та фонетики іноземної мови, а безпосереднє вміння використовувати означені знання під час майбутньої професійної діяльності.

Початок формування комунікативної навички передбачає усвідомлення мети і способу дії. Якщо студенти оволоділи лексичним матеріалом, який підлягав засвоєнню, то можна розпочинати формування навичок цього матеріалу. Презентація мовних зразків проходить на початковому етапі, де переважає усне введення. На цьому етапі пропонуються вправи формування слухового образу та ситуативно обумовлених висловлювань, до складу яких входить нове явище. Включені до вправ словосполучення також потрібно заздалегідь опрацювати. Говоріння як вид мовленнєвої діяльності існує в діалогічній і монологічній формах. Діалогічне мовлення значно переважає, оскільки у повсякденному спілкуванні люди частіше користуються діалогом.

Постановка завдання – розглянути типи діалогів, умови навчання діалогічного мовлення та навести приклади формулювання завдань до таких вправ із метою формування

професійно орієнтованої мовленнєвої компетенції в діалогічному мовленні у студентів інженерно-педагогічних спеціальностей 1-2 курсів.

Виклад основного матеріалу. Діалогічне мовлення - це процес взаємодії двох або більше учасників спілкування. Тому в межах мовленнєвого акту кожен з учасників по черзі виступає як слухач і як мовець. Відомо, що колективна робота стимулює пізнавальну активність студентів. Сприяють цьому й елементи співпраці, спільної мети. Важливим засобом серед інших форм тренування є робота в парах. Усне мовлення забезпечує постійне тренування, керує мовленнєвою діяльністю партнерів. Вправи для формування навичок діалогічного мовлення мають забезпечувати багатократність уживання структурних форм. Існують також вправи на розвиток елементарних умінь діалогічного і монологічного мовлення. Робота в парах потребує від студентів набору виразів, необхідних для спілкування. Застосування таких виразів зробить спілкування партнерів більш комунікативним, а оволодіння іноземною мовою більш практичним.

Залежно від провідної комунікативної функції, яку виконує той чи інший діалог, розрізняють функціональні типи діалогів. Існує чотири основних типи: *діалог-розпитування*, *діалог-домовленість*, *діалог-обмін враженнями* (думками), *діалог-обговорення* (дискусія). Система вправ для навчання діалогічного мовлення складається з трьох основних етапів: I етап – початковий, на якому відбувається презентація матеріалу; II етап – середній, на якому відбувається практика сформованих умінь та навичок діалогічного мовлення; III етап – останній, креативний – на цьому етапі відбувається творча, самостійна робота учнів у процесі діалогічного мовлення.

За мірою пізнавальної активності студентів усі вправи умовно можна розділити на чотири групи. *Перший* вид вправ передбачає складання мікродіалогів (запитання-відповідь, спонукання-згода/відмова тощо) за поданою темою, використовуючи зразок мовлення та подану нову лексику. *Другий* вид вправ – навчання діалогічному мовленню з використанням тексту-зразка. Наприклад: Прослухайте діалог без тексту з попередніми орієнтирами (запитаннями за змістом, правдивими та неправдивими твердженнями, ключовими словами). Прослухавши зразок, учні в парах складають власні мікродіалоги згідно з отриманим завданням. *Третій* вид вправ передбачає складання власних діалогів з використанням зорових вербальних опор у вигляді діалогу-схеми і діалогу-підстановчої таблиці. Наприклад: прослухавши на занятті тематичні діалоги, студенти складають власні, використовуючи діалог-схему. *Четвертий* вид вправ побудований на складанні діалогу відповідно до навчально-мовленнєвої ситуації. Ці рецептивно-продуктивні мовленнєві вправи носять творчий характер. Опори, як правило, не використовуються.

Розглянемо умови навчання діалогічного мовлення та наведемо приклади формулювання завдань до таких вправ.

Спосіб 1. Навчання діалогічного мовлення з використанням тексту – зразка.

Робота з діалогом – зразком орієнтована на оволодіння зразками – виразами іноземною мовою, тренування комунікативної взаємодії учнів, оперування мовним матеріалом у діалогічному мовленні, виконання різних трансформацій із текстом діалогу, а також на формування навичок і умінь складання діалогу за зразком.

Робота з діалогом – зразком може бути запропонована в таких вправах:

1. Прослухайте діалог без тексту з попередніми орієнтирами (запитання за змістом, правдивими й неправдивими твердженнями, ключовими словами).
2. Прослухайте діалог, використовуючи візуальну опору.
3. Прослухайте окремі репліки для відпрацювання правильної вимови та інтонації і прочитайте діалог.
4. Прочитайте діалог за ролями.
5. Заповніть порожні місця в репліках діалогу.
6. Розкрийте дужки в репліках діалогу.
7. Відтворіть діалог у ролях.
8. Самостійно розширте репліки в діалозі відповідно до контексту.

9. Складіть діалог, розміщуючи переплутані репліки у відповідному порядку (a jumbled dialogue).

10. Складіть діалог на основі теми, ситуації, ключових слів і з урахуванням певної комунікативної задачі.

Спосіб 2. Навчання діалогічного мовлення на основі складання діалогу "Крок за кроком"

Навчання складання діалогу "Крок за кроком" передбачає оволодіння учнями тактикою побудови діалогу відповідно до мовленнєвих намірів комунікантів і з урахуванням взаємодії між ними, взаємозв'язку й характеру реплік спонукання та реплік реагування. Цей спосіб навчання орієнтований також на формування навичок і вмій конструювання діалогу в різних ситуаціях з урахуванням характеру комунікативних партнерів та їх міжрольової взаємодії. Складання діалогу "Крок за кроком" може бути запропоновано в таких вправах:

1. Опишіть ситуацію й назвіть репліки, адекватні цій ситуації.
2. Розширте репліку реагування (наприклад, укажіть причину відмови).
3. Використайте інші форми реагування (пообіцяйте зробити це пізніше, відтворіть небажання це робити).
4. Розбийте діалог на мікродіалогічні одиниці (спонукання - реакція) та представте їх у самостійно придуманих ситуаціях.
5. Розширте діалог.

Спосіб 3. Навчання діалогічного мовлення за допомогою створення ситуації спілкування.

Навчання діалогічного мовлення за допомогою серії вправ передбачає оволодіння навичками і вміннями, потрібними для реалізації ситуації спілкування відповідно до комунікативних задач комунікантів, з урахуванням конкретних умов спілкування, а також з опорою на різні типи міжособистісної та міжрольової взаємодії співрозмовників. У таких вправах передбачається також тренування ситуативного вживання як різнобічного мовного матеріалу, так і різних функціональних типів мовленнєвих висловлювань і типів комунікативної взаємодії учнів. Ситуативно обумовлене навчання діалогічного мовлення може бути запропоновано в таких вправах:

1. Складіть діалог до серії малюнків, використовуючи ключові слова (малюнки відображають послідовність дій людей, які спілкуються).
2. Складіть діалог за змістом малюнка чи фотографії.
3. Складіть діалог, використовуючи наявні дані про ситуацію, початок і кінцівку діалогу.
4. Складіть діалог на основі ключових слів.
5. Складіть діалог за прочитаним текстом.

Спосіб 4. Навчання діалогічного мовлення з використанням рольової гри.

Навчання діалогічного мовлення з використанням рольової гри спрямована на засвоєння різноманітних видів діалогічних єдностей, мікродіалогів з використанням різних типів наочності, а також на формування вмій учнів складати власні самостійні діалоги без допомоги вербальних опор.

Робота над діалогом з елементами рольової гри може бути запропонована в таких вправах:

1. Проведіть бесіду – інтерв'ю з представником певного виду професії, використовуючи репліки або ключові слова на картках.
2. Згідно з заданою ролі на картці проведіть дискусію або дебати.
3. Складіть діалог на основі даної теми та ситуації, в якому ви виражаєте свою думку або ставлення до певного предмету або об'єкту.
4. Проведіть телефонну розмову, враховуючи відстань, різницю в часі і недостатнє знання англійської мови.

Висновки. Діалогічне мовлення забезпечує спільну діяльність студентів у процесі пізнання, засвоєння навчального матеріалу, а це означає, що кожен студент вносить свій особливий індивідуальний внесок у процес комунікації, що між студентами відбувається

обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. Причому дискусія має проходити в атмосфері доброзичливості і взаємної підтримки, що дозволяє не тільки одержати нові знання, але й розвиває саму пізнавальну діяльність, приводить до вищих форм кооперації та співробітництва.

Перспективи подальших досліджень полягають у необхідності розробити комплекс вправ для формування професійно орієнтованої мовленнєвої компетенції в діалогічному мовленні у студентів інженерно-педагогічних спеціальностей, який був би укладений на основі принципів взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності та поетапної організації навчання діалогічного мовлення.

Список використаних джерел

1. Бородіна Г. І. Комунікативно-орієнтоване навчання іноземної мови у немовному вузі / Г. І. Бородіна // Іноземні мови. – 2005. – № 2. – С. 28–31.
2. Ветохов А. М. Психолого-педагогическая характеристика современных методов обучения иностранному языку в школе / А. М. Ветохов // Іноземні мови. – 2006. – № 1. – С. 25–29.
3. Гайдамащук Л.В. Деякі напрямки інноваційної педагогічної діяльності в практиці викладача іноземних мов у немовному вищому навчальному закладі / Л.В. Гайдамащук // Університетські наукові записки. – 2005. – № 4(16). – С. 419
4. Сура Н.А. Навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. / Н.А. Сура ; Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2005. – 17 с.
5. Schleppegrell M. English for specific purposes: A Program Design Model / M. Schleppegrell // Teacher Development: Making the Right Moves. – Washington, 1994. – P. 234–245.

Зеленін Г.І., Кравченко О.В.

Навчання діалогічному мовленню студентів інженерно-педагогічних спеціальностей на заняттях з іноземної мови

У статті розглянуто типи діалогів (діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог-обмін враженнями або думками, діалог-обговорення - дискусія), умови навчання діалогічного мовлення та наведені приклади формулювання завдань із метою формування професійно орієнтованої мовленнєвої компетенції в діалогічному мовленні у студентів інженерно-педагогічних спеціальностей 1-2 курсів.

Ключові слова: діалогічне мовлення, дискусія, технічний ВНЗ, рольова гра, мікродіалог, діалог-зразок, пізнавальна діяльність.

Зеленин Г.И., Кравченко Е.В.

Обучение диалогической речи студентов инженерно-педагогических специальностей на занятиях по иностранному языку

В статье рассмотрены типы диалогов (диалог – опрос, диалог – договоренность, диалог – обмен мыслями или впечатлениями диалог – обсуждение – дискуссия), условия обучения диалогической речи и приведены примеры заданий с целью формирования профессионально ориентированной языковой компетенции в диалогической речи у студентов инженерно-педагогических специальностей 1-2 курсов.

Ключевые слова: диалогическая речь, дискуссия, технический ВУЗ, ролевая игра, диалог-образец, микродиалог, познавательная деятельность.

G. Zelenin, E. Kravchenko

Dialogical Speech Teaching of Future Engineer-Teachers at Foreign Language Lessons

The article deals with kinds of dialogues (dialogue – survey, dialogue – agreement, dialogue – exchange of opinions or thoughts, dialogue – consideration – discussion), conditions of

dialogical speech teaching and there given examples of tasks, aimed at forming of professional oriented language competence in dialogical speech of future engineer-teachers of 1-2 courses.

Key words: dialogical speech, discussion, technical high school, role play, dialogue-example, micro-dialogue, cognitive activity.

Стаття надійшла до редакції 17.02.2011 р.